

Lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asu- vien nuorten itsenäistyminen - Tietopaketti itsenäistyvälle nuorelle

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi AMK 2021

Pöntinen Matti, Saarinen Lauri

Tiivistelmä

Tekijät Pöntinen Matti Saarinen Lauri	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 25	Valmistumisaika 2021
Työn nimi Lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuvien nuorten itsenäistyminen Tietopaketti itsenäistyvälle nuorelle		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio Marjo Kenttälä, Erityisasiantuntija, Osallisuuden osaamiskeskus, Kehittämiskeskus Opinkirjo		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli tuottaa lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuville nuorille helposti saatavilla olevaa tietoa liittyen osallisuuteen ja itsenäistymiseen. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, millaisia uhkia itsenäistymiseen liittyy ja mistä nuori saa tarvitsemaansa apua itsenäistymiseen liittyvissä haasteissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda tietopaketti lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuville nuorille, missä kerrotaan, mitä nuoren kannattaa ottaa huomioon itsenäistymisessä ja miten nuori pääsee osalliseksi yhteiskunnassa. Tavoitteena oli tuottaa tietopaketti osaksi nuoretjaosallisuus.fi -sivustoa yhteistyössä Osallisuuden osaamiskeskuksen kanssa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jotta itsenäistyville nuorille saataisiin työkalu mahdollisia itsenäistymiseen liittyviä haasteita kohdatessaan, sekä niiden ennakkointia varten. Tietopaketin tarkoitus oli tuoda tietoa osallisuudesta ja osallisuuden mahdollisuuksista nuorille sekä nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Konkreettisia tuloksia emme saaneet, koska Covid-19-pandemian vallitessa emme päässeet haastattelemaan nuoria. Opinnäytetyö osoittaa osallisuuden hyötyjä niin nuorelle kuin myös isossa kuvassa koko hyvinvointiyhteiskunnalle.</p> <p>Tulevaisuudessa Osaamiskeskuksen kanssa olisi mahdollisuus toteuttaa laadullinen haastattelu- tai kyselytutkimus nuorten osallisuudesta ja itsenäistymiseen liittyvistä haasteista näin osallistaen nuoria tutkimuksessa. Tietopaketista voisi luoda myös mobiiliapp-version.</p>		
Asiasanat lastensuojelun sijaishuollon yksikkö, nuoret, tietopaketti, itsenäistyminen, osallisuus, Osallisuuden osaamiskeskus, Nuoretjaosallisuus.fi		

Abstract

Authors	Type of Publication	Published
Pöntinen Matti	Thesis, UAS	2021
Saarinen Lauri	Number of Pages	
	25	
Title of Publication		
The independence of young people located in the child welfare substitute care units		
Information package for an independent young person		
Name of Degree		
Bachelor of Social Services (UAS)		
Name, title and organization of the client		
Marjo Kenttälä, Senior Specialist, Osallisuuden osaamiskeskus, Kehittämiskeskus Opinkirjo		
Abstract		
<p>The purpose of this thesis was to produce easily accessible information about participation and independence for young people living in a children's institution. The aim of this thesis was to provide information about the threats that may arise when young people from children's institution become independent and to show where they can get help with challenges they may face when they are becoming independent. The aim of this thesis also was to create an information package in cooperation with Osallisuuden osaamiskeskus and nuoretjaosallisuus.fi -site.</p> <p>Information package explains what the young people should take into account when they become independent. The purpose of the information package was to provide information for young people and adults working with young people. We did not get concrete results during the Covid-19-pandemic because we were not able to interview young people as we planned.</p> <p>In the future it would be possible to implement a qualitative interview survey about young people's participation and challenges related to independence involving young people in the survey. Information package could also use to make a mobile app.</p>		
Keywords		
children's institution, young people, information package, independence, participation, Osallisuuden osaamiskeskus, nuoretjaosallisuus.fi.		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Osallisuuden osaamiskeskus.....	3
3	Osallisuus.....	5
4	Syrjäytyminen.....	8
5	Lastensuojelu.....	10
5.1	Lastensuojelun sijaishuollon yksiköiden arki ja osallisuus.....	11
5.2	Osallisuus ja sen vaikutukset asumisyksikössä.....	12
6	Jälkihuolto.....	14
7	Itsenäistyminen ja talous.....	15
8	Rikollisuus.....	17
9	Nuoret ja päihteiden käyttö.....	18
10	Tietopaketin luomisprosessi.....	19
11	Pohdinta.....	21

Liitteet

Liite 1. Opas itsenäistyvälle nuorelle

1 Johdanto

Monessa lastensuojelun sijaishuollon yksikössä on herätty ajatukseen, että itsenäistyvillä nuorilla ei ole tarpeeksi helposti saatavilla olevaa tietoa itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä mahdollisista haasteista. Palvelujärjestelmän hahmottaminen ja oikean tiedon löytäminen voi olla nuorelle haastavaa. Tietoa on ripoteltu useaan eri paikkaan, mikä osaltaan vaikuttaa negatiivisesti tiedon saavutettavuuteen. Tiedon puute muodostaa haasteen lastensuojelun sijaishuollon yksikössä asuneiden nuorten osallisuuden toteutumiseksi ja yhteiskuntaan sopeutumiseksi. Opinnäytetyössämme tarkastelemme lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuvien ja asuneiden nuorten osallisuutta yhteiskunnassa. Idea aiheeseen syntyi työelämässä. Molemmat meistä työskentelevät nuorten parissa ja työkokemusta on kertynyt lastensuojelun sijaishuollon yksiköistä useita vuosia. Huomiomme kiinnittyi tilanteisiin, joissa nuori itsenäistyy ja muuttaa pois asumisyksiköstä: edessä on suuria muutoksia, uhkia ja myös mahdollisuuksia. Koska syvennymme lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuviin ja jälkihuollossa osallisina oleviin nuoriin, kohdistamme opinnäytetyömme 15–25-vuotiaisiin nuoriin ja nuoriin aikuisiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) kuvaa osallisuuden olevan vaikuttamista, mukana olemista sekä huolenpitoa. STM:n mukaan osallisuudessa on kyse siitä, että ihminen on osa yhteisesti saavutettua hyvinvointia sekä osallinen siihen liittyviin etuihin. (STM 2021.) Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan Osallisuudella on suora syy-yhteys terveyteen sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Terveystieteiden ja hyvinvointilaitoksen mukaan koettu osallisuus lisää turvallisuutta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin. Puolestaan osattomuus tai heikko osallisuuden tunne on pystytty liittämään muun muassa: yksinäisyyteen, lisää psyykkistä kuormitusta sekä työkyky koetaan huonommaksi, mikäli ei ole kokenut osallisuutta. (THL 2021.)

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda materiaalia nuoretjaosallisuus.fi -sivustolle lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuvien nuorten osallisuuden edistämiseksi. Tarkoituksena on paneutua yksiköissä asuvien nuorten osallisuuden tukemiseen heidän itsenäistyessään. Koostamme nuorille tietopakettia heitä koskevasta palvelujärjestelmästä ja erityisesti palvelujärjestelmän tarjoamista avuista ja tukitoimista ongelmatilanteiden ilmetessä; kuinka toimia, kun ongelmatilanne syntyy, mistä ja keneltä saa apua, mitä oikeuksia, velvollisuuksia sekä vastuita itsenäistyminen tuo tullessaan ja kuinka lisätä sekä ylläpitää nuoren omaa osallisuutta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoutta nuorilla olevista mahdollisuuksista ja olemassa olevista palveluista. Täten nuorilla olisi matalampi kynnyksensä hakea tukea ja tuotetun tiedon avulla myös mahdollisuus saada tukia, palveluita, opiskelupaikkoja tai mahdollisesti jopa töitä. Itsenäistyminen laitostasumisesta on iso muutos ja mahdollisesti

haasteellinen vaihe nuorelle. Jälkihuollolla nuorta tuetaan yhä, mutta päätösten tekeminen ja vastuu kuuluvat nuorelle itselleen. Kaikki tieto ja apu on tällöin tärkeää. Tuotoksemme on tarkoitus myös jäädä nuoretjaosallisuus.fi -sivustolle lisäämään tietoutta lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuvien nuorten osallisuudesta ja sen tukemista.

Opinnäytetyössä käydään läpi myös nuoruuteen liittyviä uhkia, kuten syrjäytymistä, velkaantumista, luottotieto- ja rikosrekisterimerkintöjä, jotka voivat hankaloittaa jo muutenkin haasteellista itsenäistymistä sekä lisätä syrjäytymistä. Opinnäytetyömme nivoo yhteen palveluita ja auttavia tahoja, joita nuori voi tarvita päästäkseen osalliseksi sekä itsenäisesti toimivaksi henkilöksi osaksi yhteiskuntaa.

Opinnäytetyön toimeksiantajaorganisaatio on Osallisuuden osaamiskeskus, jonka toiveena on saada tietoa lastensuojelun sijaishuollon asumisyksiköissä asuvien nuorten osallisuudesta tietopaketin muodossa. Tietopaketin tulisi olla helppolukuinen, lyhyt, ja rehellinen katselmus haasteista, sekä mahdollisuuksista ottaa ratkaiseva askel kohti osallisuuden rikastamaa itsenäistymistä. Jokaisella nuorella tulisi olla mahdollisuus olla tuottava osa yhteiskuntaa, sekä mahdollisuus päättää omasta elämästään ja nauttia siitä.

2 Osallisuuden osaamiskeskus

Osallisuuden osaamiskeskus on opetus- ja kulttuuriministeriön vuosille 2020–2023 asettama nuorisovaltuustojen Liitto, Nuorten akatemia, Kehittämiskeskus Opinkirjo, sekä Koordinaatti. Osaamiskeskuksen tarkoituksena on edistää valtakunnallisesti nuorten yhteiskunnallista osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia ja uudistaa ja tuoda esille digitaalisia välineitä, jotka toimivat nuorten vaikuttamisen väylinä, sekä kehittää ja levittää nuorten osallisuuden laatukriteereitä. Osallisuuden osaamiskeskuksen tarkoitus on lisätä johtavien viranhaltijoiden osaamista ja valmiuksia nuorten osallistamiseen poikkihallinnollisesti. Tavoitteena on toimintakulttuurin muutos kohti nuorten osallisuutta tukevaa kehittämistä ja päätöksen tekoa eri toimialoilla. (Nuorten akatemia 2021.) Osallisuuden osaamiskeskuksen painopisteinä on kehittää nuorisotyötä kunnissa, nuorisovaltuustojen toimivien järjestöjen tilannekuva ja vaikuttavuus, osallisuus ja vaikuttaminen, digitaalinen ja kohdennettu nuorisotyö, sekä nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa. (Opinkirjo 2021.)

Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa määritellyt tavoitteet osallisuuden osaamiskeskukselle on jaettu neljään kohtaan.

1. Nuorten akatemian ja Nuva ry:n tehtävänä on edistää nuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia valtakunnallisesti, erityisesti huomioon ottaen muita heikommassa asemassa olevat nuoret
2. Koordinaatin tehtävänä on uudistaa ja tehdä tunnetuksi digitaalisia välineitä nuorten vaikuttamisen väylinä. Esimerkiksi nuortenideat.fi palvelu.
3. Opinkirjon tehtävänä on kehittää ja tehdä edelleen tunnetuksi nuorten osallisuuden laatukriteereitä
4. ja huolehtia tarvittavasta käyttöönoton tuesta, sekä tutkia nuorten ekstremismiä ja osallisuutta ääriilikkeisiin (Koordinaatti 2021.)

Nuoretjaosallisuus.fi -sivusto on luotu nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. Sivustolle on kerätty tietoa nuorten osallisuudesta, työkaluja sen toteuttamiseen ja esimerkkejä kuntien jo toteutuneista osallisuusprosesseista. Sivustolle on kerätty nuorten 1000 ratkaisua yhteiskunnallisiin ongelmiin. Sivusto julkaisee kolmen viikon välein videon asiantuntijapuheenvuoroista nuorten osallisuuden vahvistamiseksi. Nuorten osallisuuden laatukriteerit ovat tarkoitettu työkaluiksi kaikkien toimialojen viranhaltijoille ja työntekijöille. Laatukriteereitä laadittaessa on tarkasteltu nuoren mahdollisuutta ilmaista omia mielipiteitä ja näkemyksiä, saada muutoksia omaan lähiympäristöönsä ja vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon.

Laatukriteerit on määritelty neljään kokonaisuuteen, jotka ovat nuoren kokemus osallisuudesta, nuorten mahdollisuudet vaikuttaa, nuoret yhteisön voimavarana ja nuorten osallisuuden edellytysten luominen kuntatasolla. (Nuoret ja osallisuus 2021.)

3 Osallisuus

Osallisuus on käsitteenä hyvin laaja, jota ei voi yksiselitteisesti määrittää yksittäiseksi käsitteeksi. Osallisuus ja osallistuminen ovat käsitteet suomen kielessä, kun taas puolestaan englanninkielinen termi 'participation' voidaan kääntää sekä osallisuudeksi että osallistumiseksi. (Nuoret ja osallisuus 2021.) Osallisuuden käsitteen voi paikantaa yhtä aikaa sosiaaliseen sekä poliittiseen kontekstiin. Osallisuus on kuulumista, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamista yhteisön ilmapiiriin siten, että moninainen joukko yksilöitä kokee osallisuutta. Yhtä lailla osallisuus on mahdollisuus olla osana päätöksenteossa ja näin olla vaikuttamassa yhteisössä tehtäviin päätöksiin. Osallisuuden moninaisuus korostuu: osallisuus ole vain osallistumista tai mukana olemista. Osallisuuden ei tarvitse olla erityistä osallistumista ja omistautumista. Loppujen lopuksi osallisuus on yksilön ja yhteisön laaja-alainen suhde. Syrjäytyminen on vastakäsitteistä sanana voimakkain. Muita vastakäsitteitä osallisuudelle ovat muun muassa välinpitämättömyys, vieraantuminen sekä osattomuus. (THL 2021.)

Osallisuus näkyy parhaimmillaan;

- aktiivisuutena ja osallistumisena,
- kiinnostuksena ympäristöä kohtaan,
- haluna vaikuttaa,
- osansa saamisena yhteiskunnan resursseista ja mahdollisuuksista,
- paikkansa löytämiseksi suhteessa yhteiskunnan eri toimintajärjestelmiin sekä eläminen yhteydessä itseensä, ympäristöönsä ja yhteiskuntaan.

Osallisuus ei ole hetken hurmaa, vaan osa jokaista päivää. Osallisuus voi toteutua hetkellisen elämyksen muodossa, mutta se on paljon enemmän ja mukana koko ajan. Nuorella on oltava mahdollisuus osallistua toimintaan kaikilla tasoilla; ideointi- ja suunnitteluvaiheesta aina toteutus- ja arviointivaiheeseen asti. Osallisuuden mahdollistamiseksi tarvitaan erilaisia yhteisöjä, joissa nuoret voivat tulla kuulluiksi ja tunnustetuiksi ainutlaatuisina yksilöinä. Tällöin voidaan sanoa osallisuuden toteutuneen. Yhteisössä osallisuus tarkoittaa yhdessä toimimista. Jokaisen yhteisössä olevalla yksilöllä on valtaa vaikuttaa ja olla osana toimintaa. Tärkeä osana osallisuutta on myös vastuuta. Vastuun, päätöksen teon ja vallan myötä Osallisuus voi olla näin myös eettisenä kokemuksena. (Nuoret ja osallisuus 2021.)

Suomessa lastensuojelun laitos- ja perhehoidon kustannukset vuonna 2015 olivat noin 745 miljoonaa euroa. Vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettuja alle 21-vuotiaita oli 17 664.

Keskimäärin jokainen kodin ulkopuolelle sijoitettu maksoi yhteiskunnalle 42 000 euroa. Summasta puuttuu kuitenkin lastensuojelun avohuollon kustannukset, terveystalouden ja oppimisen tuen kustannukset, sekä mahdolliset asumis-, toimeentulo- ja työmarkkinatuet. Valtiontalouden tarkastusviraston vuonna 2007 tehdyssä raportissa esitetään, että yksi syrjäytynyt nuori aiheuttaa 700 000 euron kansantulon ja 430 000 euron julkisen talouden menetyksen. (Hilli, Sthål, Merikukka & Ristikari 2017. 663.)

Palvelu	Kustannus (€) / yksikkö	Lähde
Sijaishuolto:		Ahlgren-Leinvuo: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu 2015, Kuusikkotyöryhmän julkaisusarja 6/2016
- laitos	310/vrk	Keskiarvo omatuotanto- ja ostopalvelusta
- ammattiperhe	167/vrk	Luvanvarainen perhehoito
- perhe	94/vrk	Toimeksiantoon perustuva perhehoito
- muu	94/vrk	Oletettu samaksi kuin perhehoito
Avohuolto	2 500/vuosi	Avohuollon keskikustannus 2800 vähennettynä 300, koska osa avohuollon sijoituksista on tässä laskettu sijaishuoltoon
Lasten psykiatrinen laitos- (norm. ja tehostetun keskiarvo)	850/päivä hoito	Kapiainen & al. (2014): Terveystalouden ja sosiaalihuollon yksikkökustannukset Suomessa vuonna 2011.
Nuorisopsykiatrian laitoshoidon (norm. ja tehostetun keskiarvo)	700/päivä hoito	Kapiainen & al. (2014): Terveystalouden ja sosiaalihuollon yksikkökustannukset Suomessa vuonna 2011.
Eriytynyt tuki, alasta	6 800/vuosi	Valtionalouden tarkastusraportti (2013)

Eriytynen tuki, yläaste	5 500/vuosi		Valtionalouden tarkastusraportti (2013)
Työmarkkinatuki	27,40/päivä (netto)		Kelasto ja 2017 veroasteikko
Toimeentulotuki	1 850/vuosi		Sotkanet, keskimääräinen toimeentulotuki ikäluokassa 25-64v, per asiakas
Eläkkeensaajien asumistuki	keskimäärin 676 euroa/vuosi	2	Kelasto, ikäluokakohtaiset asumistukitilastot 2015
Yleinen asumistuki	keskimäärin 960 euroa/vuosi	3	Kelasto, ikäluokakohtaiset asumistukitilastot 2015

Taulukko 1: Hilli ym. 2017

Hillin ym. (2017) julkaisussa kerrotaan, että nobelisti James Heckmanin (2008) laskelmien mukaan eurot, jotka satsataan varhaislapsuuteen tuottavat tuplasti enemmän vaikuttavuutta, kuin nuoruuteen sijoitetut eurot. Ongelmien ilmaantumisesta odotetaan ja niihin puututaan vasta, kuin ongelmia on jo syntynyt. Nuorten syrjäytymisen riskitekijöitä on ehkäistävä ja panostettava hyvinvoinnin, voimavarojen ja pärjäävyyden vahvistamiseen. (Hilli ym. 2017. 674.)

Edellä esiin tulleet luvut ja havainnot ovat konkreettinen esimerkki osallisuuden vaikuttavuudesta ja tärkeydestä yhteiskunnallisesti. Yksilötasolla merkitys on suhteessa paljon suurempi. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden hintoja ei voi määrittää. Se on tavoite ja siihen on meillä jokaisella yhdenvertainen oikeus lähtökohdista tai elinympäristöstä huolimatta. Toivomme opinnäytetyömme osaltaan viitoittavan nuoren tietä kohti osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Pienikin muistijälki, tai osallistumisen myötä saatu onnistumisen kokemus, jonka avulla nuori pääsee osaksi sosiaalista kanssakäymistä syrjäytymisen sijaan, auttaa eheyttämään traumojen tai kriisien varjostamaa elämää. Osallisuuden edistäminen ja sen toteutuminen on tärkeää niin yksilö-, kuin yhteiskunnankin tasolla. Kun nuoren osallisuutta tuetaan jo varhaisessa vaiheessa, lisää se myös yhteiskunnan säästöjä, kun nuori pystyy olemaan osana yhteiskuntaa ja tuottamaan yhteiskunnalle tuloja menojen sijaan.

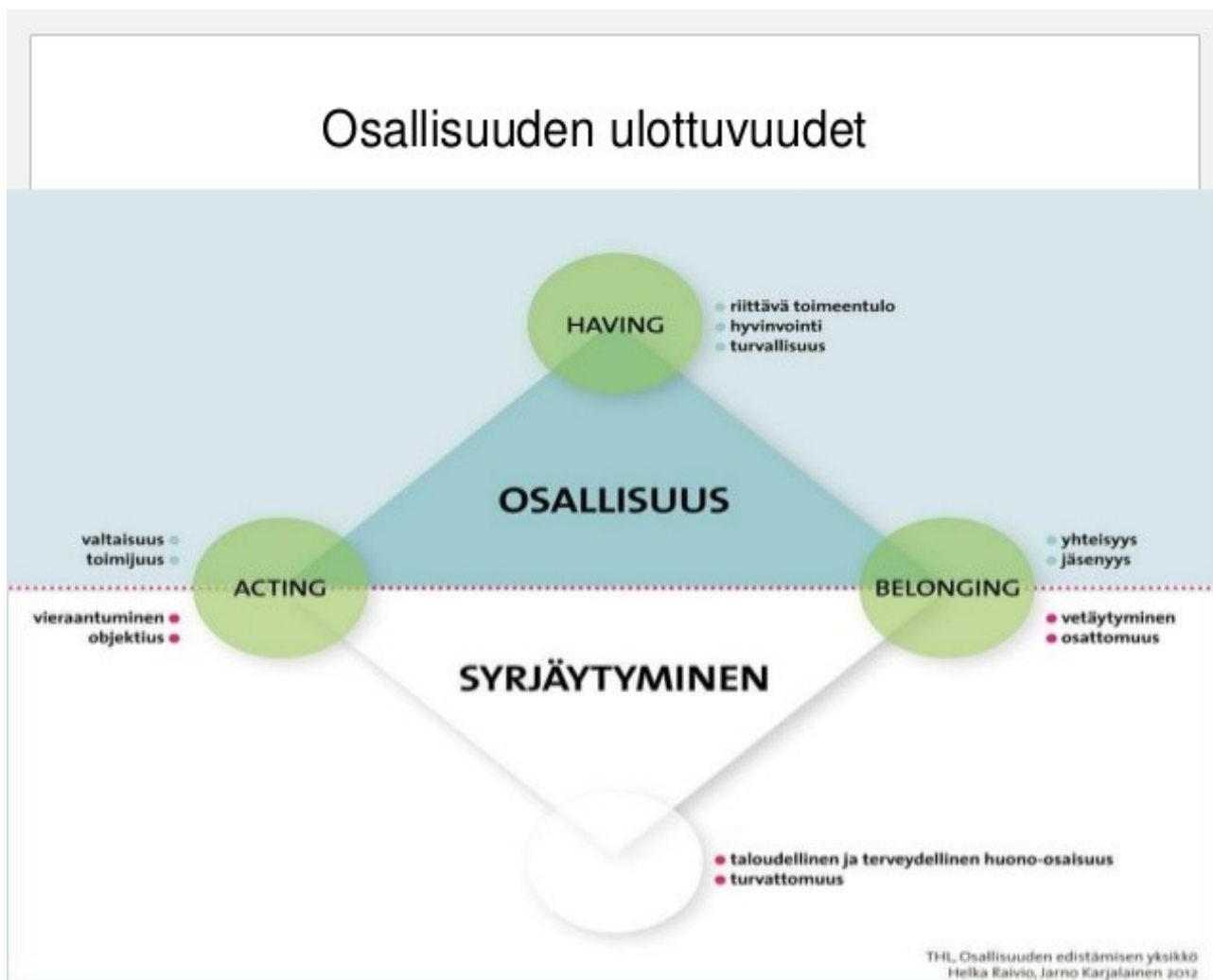
4 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on monialainen ongelma, mikä viittaa automaattisesti huono-osaisuuteen. Työttömyys, mielenterveysongelmat, köyhyys, alkoholisoituminen tai muutoin joutuminen yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle, voivat olla syitä syrjäytymiselle ja osattomuudelle. Syrjäytyminen estää yksilöä osallistumasta normaaleihin yhteiskunnallisiin toimintoihin täysipainoisesti, jos ollenkaan. Elämän muutosvaiheet ovat potentiaalisia riskitekijöitä syrjäytymiselle. Tällaisia muutosvaiheita ovat esimerkiksi, koulun, opiskelun, työn tai parisuhteen päättyminen. Eriyisen suuri riski on silloin, kun lapsi joutuu ympäristöön tai elää ympäristössä, missä on läsnä useita syrjäytymisen edellä mainittuja tunnusmerkkejä. (STM 2021.)

Tuula Helne (2002) lähestyy väitöskirjassaan syrjäytymistä mielenkiintoisesta näkökulmasta. Helnen tutkimus muistuttaa, kuinka syrjäytymisestä puhuttaessa keskiössä ovat syrjäytyneet. Näin ollen tarkastellaan usein syrjäytyneitä henkilöitä, eikä olosuhteita. Syrjäytyneiden luonteenpiirteiksi nousevat esille passiivisuus, poikkeavuus sekä avuttomuus. Näiden piirteiden sijaan Helne haluaa kiinnittää huomiota yhteiskuntaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä. Syrjäytymiseen liittyvät ongelmat tulevat nuorilla esiin sekä psyykkisenä että fyysisenä oireiluina. Nämä ongelmat ”pyörittävät” kehää missä ei ole ulospääsyä. Helne kiteyttää asian seuraavasti:

“Syrjäytyminen on enemmän kuin sosiaalinen ongelma: se on 'sosiaalisen' ongelma.”
(Helne 2002.)

Tämä toteamus koskettaa meidän opinnäytetyötämme, sillä haluamme osallisuutta korostamalla saada heikommassa asemassa oleville nuorille mahdollisuuden olla osana yhteiskuntaa ja osallisena omassa elämässään, mikä puolestaan vähentää syrjäytymistä. Syrjäytyminen on laaja-alainen ongelma niin yksilötasolla kuin valtakunnallisestikin. (Helne 2002).

Kuva 2: Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (Karjalainen & Raivio 2012)

5 Lastensuojelu

Lastensuojelun toimilla on ensisijainen tehtävä turvata lapsen hyvinvointia. Avohuollon tukitoimet tulevat ensin lapsen ja perheen tueksi. Mikäli Lapsen edun nimissä tarvitaan muuta, on silloin turvaututtava sijaishuoltoon. (THL 2021.)

Lapsen välittömään vaaraan reagoidaan kiireellisellä sijoituksella kodin ulkopuolelle. Välitön vaara voi aiheutua monesta syystä, esimerkiksi lapsen vanhempien tai lapsen omasta käytöksestä. Kiireellinen sijoitus voi enimmillään kestää 30 vuorokautta. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa toisella 30 vuorokaudella, jos se on välttämätöntä lapsen pitkäkestoisen sijoituksen tarpeen selvittämiseksi tai riittävien tukitoimien kartoittamiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007. 38§.)

Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tämän turvaa lastensuojelulaki. Varsinaisen lastensuojelutyön välttämiseksi ehkäisevien toimien sekä toimenpiteiden toteuttajana ovat neuvolat, päivähoidot ja koulut. Lastensuojelutyön tarvetta voidaan ehkäistä ja vähentää hyvinvoinnin edistämiseksi liittyvillä toimilla, joilla tarjotaan apua ja tukea riittävän ajoissa. (THL 2021.)

Huostaanotto on lastensuojelun äärimmäisiä keinoja. Avopalveluiden tukitoimet ovat aina ensisijaiset, mikäli nämä toimet ovat riittämättömät. Voidaan lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle. Välittömän vaaran, joko oman tai vanhempien käytöksestä johtuen voidaan tehdä kiireellinen sijoitus. Sijoituksen aikana kartoitetaan riittävät tukitoimet, jotka palvelevat lapsen etua parhaalla mahdollisella tavalla. (Käypähoito 2021.)

Suomessa lasten suojeleminen on viranomaisia sekä koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. Kaikessa viranomaistoiminnassa on velvoitettu asettamaan lapsen etu etusijalle. Näin velvoittaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus sekä lastensuojelulaki. Lapsen tai perheen ollessa lastensuojelun asiakkaana, toteutettu lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Tällöin toimenpiteisiin kuuluvat asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. Lapsen tai nuoren kanssa tehtävä sosiaalityö on lastensuojelun sosiaalityötä siitä lähtien, kun lastensuojelun asiakkuudesta on päätetty. (THL 2021.)

Lastensuojelun tehtävä on edistää lasten hyvinvointia ja ehkäistä ongelmia erilaisilla yhteiskunnallisilla toimilla. Kyseessä on lapsen elinympäristön turvallisuudesta ja mahdollisuudesta riittävän hyvään lapsuuteen. Esimerkiksi leikkiin ja muuhun virikkeelliseen toimintaan. Hyvinvointiin vaikuttaa suuresti millaisia lapsen arjen ympäristöt ovat. Päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelut, koulut, harrastustoiminta ja muu lähiympäristö ja -yhteisö vaikuttavat

paljon lapsen kehitykseen vanhempien rinnalla. Lastensuojelu voidaan laajasti määrittää lasten suojeluksi. Se koskettaa myös muita viranomaisia ja kansalaisia, kuin vain lastensuojeluviranomaisia. Kolme perustehtävää lastensuojelulla on lapsen yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen ja varsinainen lasten suojelutehtävä. (THL 2021.)

5.1 Lastensuojelun sijaishuollon yksiköiden arki ja osallisuus

Työkokemuksemme perusteella tiedämme, että lastensuojelun sijaishuollon asumisyksiköissä lapsen ja nuoren arjesta on tarkoitus saada mahdollisimman kodinomaista, turvallisuus tärkeänä prioriteettina. Arkirutiinien lisäksi eri asumisyksiköissä on erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa asiakkaan kuntoutumista sekä osallisuutta. Nuorelle sijoituspaikkaa etsiessä on siis tärkeää arvioida huolellisesti tuleva asumisyksikkö, joka huomioi nuoren yksilölliset tarpeet. Näin ollen nuori tulee saamaan mahdollisimman yksilöllisesti kohdennettua tukea, turvaa sekä kokonaisvaltaista huolenpitoa. Nuorten tietäessä, että kaikkia koskee samat säännöt ja kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti heidän hyvinvointinsa ehdoilla, luo turvallisuuden tunnetta. (Terveyskylä 2019.)

Pääosin arki rakentuu rutiinien ympärille. Ennalta sovittu toistuva päivärhythmi sekä johdonmukaiset sekä ikätasoiset rajat. Rutiineista ja rajoista kiinnipitäminen lisää ennakoitavuutta sekä ennen kaikkea luo lapselle turvaa ja lisää luottamusta lähellä oleviin aikuisiin. Toimivat rutiinit ja niihin tottuminen vähentää pienten vastoinkäymisten sietokykyä eikä ne vaikuta juurikaan arkeen. Elämänhallinta on haasteellista ilman rutiineja, etenkin kriisien saattelulle nuorelle. (Terveyskylä 2019.)

Lastensuojelun sijaishuollon asumisyksikössä elämänhallintaa voi opetella turvallisten aikuisten tukemana. Tavanomaisen päivän voisi kokemuksiimme perustuen kuvata seuraavanlaisesti: herääminen sovittuna ajankohtana, aamupala, koulu, välipala, päivällinen, aktiivinen hetki, kuten liikunta, harrastus tai leikki, iltapala ja nukkumaan meno sovittuna ajankohtana. Arkirytmien sekä rutiinien opettelu ja sisäistäminen voivat olla rikkinäisen taustan omaavalle lapselle haastavaa ja aikaa vievää.

Lastensuojelun sijaishuollon yksikön arki on näkemyksemme mukaan kuntouttavaa ja lapsen osallisuutta toteuttavaa toimintaa. Nuorten osallisuutta voidaan edistää ja ylläpitää harrastusten myötä. Lasten harrastamista tuetaan ja tavoite on löytää nuorelle mielenkiintoinen harrastus. Myös hoidollisesta sekä kuntouttavasta näkökulmasta katsottuna harrastaminen ja siihen kannustaminen on siis merkityksellistä osallisuuden kannalta. Kodinomaisuutta ja vähemmän byrokraattista elämää pyritään toteuttamaan niin sanotuilla ”koti-illoilla”, jotka vaihtelevat yksiköittäin. Idealtaan ne ovat kuitenkin samat. Kaikki asiakkaat tai asukkaat ovat tällöin läsnä ja tehdään yhdessä jotakin mukavaa. Koti-iltojen tavoitteena on tukea

sekä lisätä yhteenkuuluvuudentunnetta sekä saada asumisyksikön yhteishenkeä nostatettua.

Nuoren elämään liittyy monia tahoja ja arjessa on mukana useita aikuisia. Näiden kaikkien toimiminen nuoren edun nimissä on ensisijaisen tärkeää. Jotta lapsen edun toteutuminen on mahdollista, on pidettävä monenlaisia kokouksia, palavereja sekä tapaamisia. Nuorelle laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan muiden työntekijöiden sekä yhteistyötahojen kanssa. Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja sen lisäämisen sekä elämänlaadun parantamisen. (THL 2021.)

Perhekeskeisyys on toimivaksi todettu työtä ohjaava arvo ja työtapo asumisyksiköissä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuoren ja hänen vanhempiensa välejä koetetaan tukea sekä ylläpitää. Asumisyksikköön saapuessaan nuorelle nimetään vähintään yksi omaohjaaja, jolla on lapsen asioiden hoitaminen vastuullaan. Omaohjaaja on avainasemassa edistämässä nuoren oman äänen kuulluksi tulemistä ja osallisuutta. Omaohjaaja pitää yhteyttä omaisiin ja hoitotahoihin sekä huolehtii pääosin nuoren harrastuksista ja vaatehankinnoista. Omaohjaavuudella on merkitystä nuoren kotiutumisesä asumisyksikköön. Omaohjaajalla ja nuorella onki monesti läheinen ja vahva suhde. Kodin ulkopuolelle sijoitetuille nuorille turvallinen suhde aikuiseen on tärkeä: suhde toimii perustuksena, jonka varaan on hyvä rakentaa. (THL 2021.)

5.2 Osallisuus ja sen vaikutukset asumisyksikössä

Kaikki meistä ovat erilaisia: tulemme erilaisista lähtökohdista ja meillä on erilaisia kiinnostuksen kohteita. Lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä, vanhemmistaan erillään asuvia nuoria leimaa ja rasittaa usein monimuotoinen sekä mahdollisesti moniongelmainen lapsuus. Kyseiset lähtökohdat ja elämän aikana usein vaihtuvat aikuiset voivat saada murrosiän kynnyksellä nuoret oireilemaan hyvinkin vahvasti. Ilman vahvaa tukea nuoret voivat ajautua porukkaan, joka haluaa elämyksiä päihteistä ja mahdollisesti ilkeväallasta. Tällöin nuoret kokevat yhteenkuuluvuuden tunnetta jatkuvan sekasorron keskellä. Toisinaan näin voi käydä nuoren saamasta lastensuojelullisesta tuesta huolimatta. (THL. 2021)

Meillä on kokemuksia lastensuojelusta ja osallisuuden kokemuksista. Mainittakoon tapausesimerkkinä eräänä tukitoimena, terapiana ja harrastuksena hevokset: nuori ei ota kontaktia aikuisiin ja hänen koulunkäyntinsä on satunnaista. Nuoren huone on sotkuinen ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimisessa on haasteita. Kuitenkin puoli tuntia ennen harrastuksiin lähtöä nuorella on tarvittavat varusteet kainalossaan ja nuori kysyy aikataulua. Matkaan hevostalleille menee noin puoli tuntia. Talleilla autosta nousee aivan eri nuori.

Nuori on talleilla aktiivinen, käy tarkistamassa hevosen ja tervehtii kaikkia vastaan tulevia. Nuori hakee harjat ja muut hevosen valmisteluun tarvittavat välineet. Ilman kiirettä hevonen saa huolenpitoa ja nuori juttelee hevoselle lempeästi, on läsnä ja osoittaa välittämistä. Satulointi käy nuorelta helposti, vaikka se näyttää ohjaajasta raskaalta. Nuori tarkistaa kaiken huolellisesti. Hevonen talutetaan pilttuulta maneesiin missä nuori pääsee muun porukan mukaan ratsastamaan sekä hyppimään esteitä. Ratsastuksen opettaja on napakka nuorille ja kertoo suoraan missä on parannettavaa, mutta myös kehuu sekä kannustaa. Kuinka lastensuojelulaitoksessa kiukuttelevasta, kiroilevasta nuoresta kuoriutuu talleilla esimerkillinen ja vastaanottavainen nuori? Harrastuksesta palattua ratsastustarvikkeet löytävät takaisin omille paikoilleen ja ne pestään ja huolehditaan valmiiksi seuraavaa kertaa varten. Tämä esimerkki on kuvitteellinen, perustuen tosiasialliseen elämään. Harrastuksiin osallistuminen toteuttaa "acting-belonging-having" teoriaa hienosti. (Kuva 2.)

6 Jälkihuolto

Jälkihuolto on pitkäaikaisen avohuollon sijoituksen tai sijaishuollon päättymisen jälkeen tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea lapselle tai nuorelle. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea ja auttaa nuorta kotiutumaan omaan kotiin ja saamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiseen. Itsenäistyvän nuoren tuen tarve on yleensä edelleen suuri. Juuri tällaisissa muutos- ja siirtymätilanteissa riittävän tuen varmistaminen on tärkeää, jotta syrjäytymisen riski ei pääse kasvamaan. Lastensuojelun ja sijaishuollon vaikuttavuuden keskeinen edellytys on hyvin toteutettu jälkihuolto. (THL 2021.)

Jälkihuollossa olevien nuorten kohdalla täytyy muistaa, että täysi-ikäiset nuoret päättävät itse elämästään ja jälkihuollossa asiointi on vapaaehtoista. Jälkihuoltosuunnitelmaa laatiessa on keskeistä tukea ja ohjata nuorta laatimaan tavoitteet jälkihuollon työskentelylle. (Pukkio & Hoikkala 2016, 15.) Lastensuojelulain 30 §:n mukaan jälkihuoltoa on järjestettävä aina lapsen iästä riippumatta sijaishuollon ja pitkäaikaisen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuolto turvaa lapselle tai nuorelle tukea asumisen, koulutuksen, sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn, terveydenhuollon, sekä toimeentulon suhteen. Tuki perustuu aina lapsen tai nuoren yksilölliseen tarpeeseen. Perustana jälkihuoltoon toimii yksilöllinen jälkihuollon asiakassuunnitelma, jota tarkistetaan säännöllisesti.

Jälkihuollon tarkoituksena on varmistaa, että sijaishuollon aikana saavutetut muutokset kantavat lapsen tai nuoren tulevaisuuteen. Jälkihuolto tukee nuoren aikuistumista ja itsenäistymistä tavoitteellisesti, johdonmukaisesti ja pitkäkestoisesti. Nuoren kanssa laaditaan kokonaissuunnitelma ja sen toteuttamiseksi eri hallinnonalat muodostavat monisektorisen palvelukokonaisuuden. Irrallisten palveluiden sijaan tehdään kokonaisvaltaista ja koordinoitua yhteistyötä eri sektoreiden välillä, tarkoituksena tukea nuoren edun toteuttamista ja vähentää syrjäytymisen riskiä. Jälkihuoltoa on tarjolla kaikille sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille, riippumatta sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta. Työntekijällä on vain sen verran asiakkaita, että yhteydenpitoon ja lasten, nuorten, sekä perheiden tukemiseen riittävästi aikaa. Jälkihuollon tavoitteena on luoda kokonaisuus aikuistumisen tueksi, joka tukee nuorten aikuisten toimintakykyä ja vahvistaa itsenäistä toimijuutta, sekä vähentää ylisukupolvista huono-osaisuutta. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on sijoituksen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (THL 2021.)

7 Itsenäistyminen ja talous

Peura-Kapasan (2014) artikkelissa kerrotaan, että 18–25-vuotiaiden nuorten ikävaihetta kutsutaan orastavaksi aikuisuudeksi. Kyse on siirtymävaiheesta kohti aikuisuutta, jolloin nuoren täytyy ottaa vastuu päätöksistä talousasioissa ja siirtyä kohti taloudellista riippumattomuutta. Tätä elämänvaihetta leimaa epävakaisuus, identiteetin tutkiskelu, sekä mahdollisuus tutkimiseen ja kokeilemiseen elämänvalinnoista riippuen. (Arnett 2000.) Jos nuorella on etukäteen valmiuksia selviytyä eri elämänvaiheista ja tilanteista, hän voi välttyä ongelmilta (Peura-Kapanen 2014).

Itsenäistymiseen ja itsenäiseen talouteen siirtymiseen liittyvien talousongelmien taustalla vaikuttavat esimerkiksi nuorten vaihtuvat elämäntilanteet, kulutuskeskeinen elämäntapa ja kokemattomuus oman talouden hoitamisessa. Talusosaamisen puutteellisuus voi ilmetä kyvyttömyytenä suhteuttaa omat tulot itsenäisen elämisen menoihin, sekä tietämättömyytenä mistä nuori pystyy hakemaan apua taloudellisiin ongelmiinsa. (Peura-Kapanen 2014.) Lapsuuden kodistaan täysi-ikäistyivistä nuorista kuitenkin vain harva on valmis vastaamaan omasta elämästään itsenäisesti. Monesti vanhemmat tukevat aikuistuvia nuoria pitkälle täysi-ikäisyyteen. Nuoren itsenäistyessä sijaishuollosta, tuen tarve on usein edelleen suuri. Tällaisissa tilanteissa riittävän tuen ja avun varmistaminen on erityisen tärkeää. (THL 2021.)

Yleisesti taloudellinen käyttäytymismalli saadaan vanhemmilta ja myönteinen vaikutus nuorten taloustaitoihin on tullut esille useissa tutkimuksissa (esimerkiksi; Raijas 2012 & Thuneberg ym. 2011) Myös Peura-Kapanen (2014) tukee edellä mainittua väitettä tuoden esille, että koulun ja kodin ajatellaan perinteisesti olevan vastuussa nuorten kasvattamisesta hallitsemaan omaa talouttaan, sekä vastuullisiksi kuluttajiksi. Oman talouden hoitoon liittyvät valmiudet ja tuki ovat nuorten kohdalla eriarvoisia. Hyvin toimeentulevien vanhempien lapset keskustelevat rahankäytöstä ja taloudesta vanhempien kanssa, toisin kuin heikosti toimeentulevien lapset. (Thuneberg ym. 2011.) Nuoret, joiden vanhemmilta puuttuu valmiudet ja tietämys opastaa nuoria talousasioissa, ovat vaarassa joutua taloudellisiin vaikeuksiin. (Martin & Olivia 2001). Näin ollen voimme päätellä, että lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuville nuorille talouden hallinta voi olla haasteellisempaa oppia. Nuoret saavat yksikössä asuessaan viikkorahaa, jonka he voivat käyttää haluamallaan tavalla. Ohjaajat voivat antaa nuorelle suosituksia, mihin rahaa kannattaa käyttää. Ohjaajilla ei kuitenkaan ole valtuuksia seurata nuoren rahan käyttöä tai päättää siitä nuoren puolesta, kuten vanhemmilla olisi.

Velkaantuminen alkaa nuorilla aikuisilla melko nuorena. Velkaantumistilaston mukaan vuonna 2012 alle 24-vuotiaiden asutokunnista velallisia oli yhden hengen talouksissa 43

% ja kahden hengen talouksissa 62 %. Nuoret käyttävät luottoja monista eri syistä. Luotto antaa mahdollisuuden elää riippumattomana vanhemmista. Luotto auttaa maksamaan välttämättömiä menoja, sekä toisaalta yksilöllistä elämäntyyliä. Luoton ottamiseen nuorilla liittyy myös osaamattomuutta ja ymmärtämättömyyttä siitä, mitä luoton ottaminen merkitsee. (Peura-Kapanen 2014.) Talousongelmista johtuvia maksuhäiriömerkintöjä oli vuonna 2013 alkupuolella 11 %:lla 20–29-vuotiasta (Suomen Asiakastieto 2013). Osalla nuorista muun muassa pikalainojen käyttö on riistäytynyt käsistä. Luottoa lyhennetään uudella luotolla toiselta luotonantajalta. Taustalla maksuhäiriömerkinnöissä on yleensä maksamattomat vuokrat sekä kulutusluotot. Pikavipeistä aiheutuvat makuhäiriöt ovat kasaantuneen alle 30-vuotiaalla. (Rantala 2012.) Nuorten ja opiskelijoiden maksuhäiriöt johtuvat yleensä verkossa tehtävistä heräteostoksista. Monet ovat heränneet maksuhäiriömerkintöjen vakavuuteen vasta, kun merkintä estää vuokra-asunnon, puhelinliittymän tai vakuutuksen saamisen. (Peura-Kapanen 2014.)

8 Rikollisuus

Rikollisuus on nuorten keskuudessa ollut laskussa. Vuonna 2011 syylliseksi epäiltynä rikoslainrikoksiin oli vajaa 22 %, kun vuonna 2019 vastaava osuus oli noin 18 %. Huumausaineiden käyttörikosten osuus on kuitenkin noussut törkeimpänä rikoksena alle 2 %:sta – noin 6 %:iin. Alkoholin juominen alaikäisillä on vähentynyt, mutta nuorten huumeiden käyttö on lisääntynyt. (Haapakangas, 2020.) Poliisihallituksen tilastoihin raportoitiin vuonna 2020 yhteensä 25 tapon yritystä, joista epäiltynä oli ainakin yksi alle 18-vuotias. Vastaavasti vuonna 2019 tapon yrityksiä raportoitiin vain 6. Rikosaktiivisten nuorten määrä on ollut laskussa useamman vuoden. Tänä päivänä näyttää siltä, että rikollisuus keskittyy pienempään joukkoon nuoria, joista osa on siirtynyt vakavampiin rikoksiin. (Kauppinen 2021.)

Kauppinen (2021) verkkojulkaisussa Kauppinen tuo esille poliisin rajalliset keinot alle 15-vuotiaiden rikoksen tekijöiden kohdalla. Lain säädännönpuutteissa päävastuu on sosiaaliviranomaisella. Verkkojulkaisussa rikoskomisario ja nuortenryhmän tutkinnanjohtaja Marko "Fobba" Forss pitää alle 15-vuotiaiden kohdalla selvittelykeinona erityisen hyvänä sovittelua:

"Alle 15-vuotiaita tekijöitä poliisi pystyy puhuttamaan, mutta esimerkiksi vahingonkorvausasiat eivät rikosprosessissa etene. Siksi olemme laatineet ohjeistuksen, jossa kehoitetaan ohjaamaan sovitteluun alle 15-vuotiaiden tapaukset, joiden selvittäminen koulun sisällä ei ole mahdollista."

Yli 15-vuotiaan rikosoikeudellisessa vastuussa olevan ollessa kyseessä, poliisi voi käyttää pakkokeinoja nuoren rikoskierteen katkaisemiseksi. Kuten esimerkiksi ryöstö- ja huumausainerikoksissa, joiden tekijä on jo valmiiksi sijoitettu. (Kauppinen 2021) Omassa ammatissamme nuorten tekemät rikokset ovat usein esillä. Ohjaajina olemme olleet mukana nuorten sovitteluissa ja näpistykset, huumausainerikokset, omaisuuden varastaminen sekä törhimiset ovat tulleet työssämme tutuiksi nuorten kohdalla. Havaintojemme mukaan lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä asuvien huumausaineita käyttävien nuorten hallusta löytyy usein myös teräaseita.

9 Nuoret ja päihteiden käyttö

Vuonna 2019 järjestettyyn kouluterveyskyselyyn vastasi yhteensä 87 283 8- ja 9-luokkalaista oppilasta. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista kyselyyn vastasi 44 597 opiskelijaa ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 23 419 opiskelijaa. Kysely antaa kattavan kuvan suomalaisnuorten päihteidenkäytöstä. Tulosten perusteella kannabiksen kokeilu ja vähäinen käyttö on lisääntynyt viime vuosien aikana. Kyselyn perusteella laittomia huumeita ainakin kerran on kokeillut 8,9 % yläkoulun vastaajista. Lukion opiskelijoiden keskuudessa luku kasvoi 12 %:iin ja ammattiin opiskelevien kohdalla 20 %:iin. Kodin ulkopuolelle sijoitettuina asuville tai ennen asuville 14–29-vuotiaille nuorille tehdyssä kyselyssä vastanneita oli 57. Näistä 82 % käyttivät päihteitä sijoituksessa ollessaan. 70 % nuorista käytti kannabista ja 45 % muita huumausaineita. Alkoholin ja lääkkeiden sekakäytöstä ilmoitti 47 % vastaajista. Päihteet ovat jatkuvasti esillä lastensuojelulaitoksissa. (Laine & Pietilä 2020.)

Nuoren päihteiden käyttöä tai sen hoitoa koskevissa asioissa sovelletaan useimmiten lastensuojelulakia, nimenomaan alaikäisten tapauksissa, mutta se koskettaa myös mielenterveys- sekä päihdehuoltolakia (Suomen mielenterveys ry 2021). Päihteiden käyttö on yksi syy, miksi nuoria sijoitetaan lastensuojelun laitoksiin tarkoituksena katkaista päihteiden käyttö. On myös mahdollista, ettei nuori ole ennen sijoitusta käyttänyt päihteitä. Lastensuojelulaitoksissa tunnistetaan ongelma, jossa yksikin vahvasti päihdemyönteinen persoona voi muuttaa yksikön ilmapiiriä ja aiheuttaa kokeilunhalua niissäkin nuorissa, jotka eivät ole käyttäneet päihteitä (Laine & Pietilä 2020, 7).

Lastensuojelussa työskennellessämme olemme nähneet monta päihteitä käyttävää nuorta, jotka eivät itse ole halukkaita pääsemään eroon päihteistä ja niiden käyttämisestä. Varsinkin vanhemmat nuoret (16–17-vuotiaat), jotka ovat itsenäistymässä, saattavat rahoittaa arkensa myymällä päihteitä muille nuorille. Kun olemme jutelleet nuorten kanssa, tuntuu siltä, että näillä nuorilla ei ole näkemystä siitä, mitä seuraa, kun he jäävät päihteiden myymisestä kiinni. He kokevat, että heillä menee hyvin, kun he pystyvät rahoittamaan elämänsä päihteiden myymisellä. Olemme olleet tilanteessa, kun nuorella on ollut lattialla 3000 euroa käteistä ja nuoren omien sanojen mukaan “nämä rahat eivät kestä päivänvaloa”. Asiaan puuttuminen on vaikeaa, varsinkin jos nuoresta on tehty avohuollon sijoituspäätös. Ohjaajilla ei tällöin ole keinoja puuttua asiaan, ellei nuori käytä tai tuo päihteitä lastensuojelun sijaishuollon yksikön tiloihin. Tämä herättää ohjaajissa huolta nuoren itsenäistymisestä ja omilleen muutosta. Nuoret ovat syvällä päihdemaailmassa ja jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle, mikä taas aiheuttaa syrjäytymisriskin. Myös verkostoituminen on ongelma päihteisiin erikoistuneissa yksiköissä: mikäli päihdehoito epäonnistuu, 18 vuotta täyttäneellä nuorella voi olla koko maan kattavat päihdekontaktit (Laine & Pietilä 2020).

10 Tietopaketin luomisprosessi

Tietopaketin luomis- ja suunnittelutyö alkoi jo talvella 2019. Opinnäytetyön aihetta pohtiesamme, ajatustemme perustana oli kokemuksemme kunnallisen sekä yksityisen lastensuojelun itsenäistymiskansioiden ulkoasusta sisältöineen. Kyseiset kansiot sisältävät tietoa itsenäistymisvaihetta lähestyville nuorille. Kansiot sisälsivät lakitekstiä, vanhentunutta tietoa ja teksti oli puuduttavaa luettavaa aikuisellekin. Pohdimme, kuinka kukaan nuori saisi kyseisistä itsenäistymiskansioista mitään hyödyllistä irti. Teimme suunnitelman ja aluksi suunnitelmamme oli haastatella lastensuojelun sijaishuollossa asuvia nuoria. Tarkoitus oli saada haastattelun kautta suoraa tietoa, mitä nuoret kokevat tarvitsevansa heidän itsenäistyessään. Näin olisimme saaneet koostettua tarkoituksenmukaisesti kohdennetun tietopaketin nuorille. Valmis tuotos oli tarkoitus esitellä haastatelluille nuorille ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen.

Jouduimme jättämään suunnitelman tulevaisuuteen, koska Covid-19-pandemia vallitsi ja esimerkiksi kokoontumisrajoituksia alettiin tiukentaa. Yksikään lastensuojelun sijaishuollon yksikkö ei halunnut ylimääräisiä vieraita. Jäimme odottamaan, että tilanne kokoontumisrajoitusten suhteen paranisi. Kuten sittemmin tiedämme, tilanne vain paheni ja lopulta päätimme keväällä 2021, että toteutamme opinnäytetyön omiin kokemuksiimme nojaten. Tiedon- ja aineistonkeruun yhteydessä törmäsimme nuoretjaosallisuus.fi -sivustoon, missä suurelta osin oli kaikki tieto, mitä osallisuudesta oppimiseen tarvitsimme. Mitä enemmän tutustuimme Osallisuus- ja osaamiskeskuksen sivuihin ja taustoihin, päätimme ottaa yhteyttä kehittämispäällikköön Marjo Kenttälään. Kerroimme Kenttälälle opinnäytetyöstämme ja ideastamme sähköpostitse. Ehdotimme yhteistyötä ja soittelimme asian tiimoilta. Kenttälä innostui asiasta ja kertoi olevansa mielellään mukana, sillä Osallisuuden osaamiskeskus saisi kauttamme arvokasta tietoa lähtökohtaisesti heikommassa asemassa olevien nuorten osallisuudesta ja mahdollisuuksista olla osallinen. Saimme mahdollisuuden hyödyntää heidän verkostoaan ja tietojaan, sekä tuotoksemme esille nuoretjaosallisuus.fi -sivustolle.

Aikataulun ja vallitsevan Covid-19-pandemiatilanteen vuoksi emme olisi voineet suorittaa tiedonkeruuta asiakkailta, saati saada kaikkea tietoa riittävän tehokkaasti hyödynnettyä. Haastatteluista luopumisen myötä tukeuduimme jo kirjoitettuun tietoon ja ammattilaisina hankkimaamme omakohtaiseen kokemukseen. Osallisuudesta ja itsenäistymisestä löytyy paljon tietoa ja halusimme tuottaa itsenäistyville lastensuojelun sijaishuollon asiakkaina oleville nuorille selkeän ja helppokäyttöisen tietopaketin, josta he löytävät tarvitsemansa tiedon helposti ja nopeasti. Päädyimme siihen, ettei ole tarkoituksenmukaista kirjoittaa pitkää ja puuduttavaa kirjallista opasta, jota nuoret eivät jaksakaan edes lukea, vaan käytämme hyödyksi avainsanoja, joita klikkaamalla pääsee suoraan tarvittavan tiedon äärelle.

Toukokuussa 2021 tutkimme erilaisia itsenäistymisoppaita ja mietimme, mikä niissä toimii ja mikä ei. Ajatustyön sekä lukuisten luonnosten ja mindmappien jälkeen olimme päätyneet siihen tulokseen, että tuotoksen tulee sisältää isoimmat suuntaviivat ja polut, jotka ohjaavat nuoren tarvittavan tiedon ääreen. Tosiasia on, että Internet kätkee kaiken tarvittavan tiedon sisälleen: tieto on yhden hakusanan päässä, täytyy vain tietää oikea hakusana. Tähän nojaten, oppaamme on käytännössä avainsanalista, joka ohjaa tarvittavan tiedon äärelle. Jos nuori muistaa tuotoksestamme yhden tai kaksi vinkkiä, millä nuori pääsee eteenpäin haasteen kohdatessaan, voimme kokea onnistuneemme.

Ohjaavan opettajan kanssa käyty keskustelu teams:in välityksellä toukokuussa 2021 selkiytti paljon asioita. Tuottamamme tietopaketti kohdennetaan palvelemaan nuoria, joiden mukana todennäköisesti ja toivottavasti kulkee aikuinen saattaen nuoren itsenäistymiseen.

Saimme tietopaketin sekä opinnäytetyömme kirjallisen osuuden valmiiksi toukokuun 2021 lopussa. Oppaamme luovutetaan Osallisuuden osaamiskeskukselle ja he käyttävät sitä niin kuin parhaaksi näkevät.

11 Pohdinta

Tietopaketin ja saatekirjeen luomisprosessi ja toteutus oli vaativaa pitää yksinkertaisena ja nuorille suunnattuna. Joka kohtaan tuntui tulevan liikaa asiaa, mikä oli juuri päinvastoin mitä halusimme. Tietopaketin "linkki-vinkit" ovat mielestämme riittävä tapa tuoda tiedot nuorten saataville. Nykyajan nuoret ovat taitavia puhelimen käyttäjiä ja löytävät sosiaalisen median kautta vinkkejä elämiseen ja kaikkeen, mitä mekin koetamme tuoda esille. Uskomme onnistuneemme tietopaketin myötä osoittamaan, ettei nuori koskaan ole yksin ja apua sekä tukea on saatavilla.

Onnistuimme mielestämme opinnäytetyön aiheen valinnassa. Nuorten itsenäistyminen on ja tulee olemaan osa lastensuojelutyötä vastakin, joten luomamme tietopaketin kaltainen työväline on ajaton. Tietopaketin sisältöjä voi sujuvasti muokata faktojen mahdollisesti muuttuessa ajan myötä. Monet kollegamme eri lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä ovat kokeneet itsenäistymiseen liittyvän tiedon tuottamisen juuri nuoria itseään varten ajankoh-
taisena ja tarpeellisena. Toivomme, että tuottamaamme tietopakettia käytettäisiin käytän-
nön työssä nuorten kanssa ja koemme olevamme avainasemassa markkinoimaan tietopa-
ketin käyttöä kollegoillemme.

Opinnäytetyöprosessimme on toteutettu eettisesti kestävästi, sillä opinnäytetyömme toteut-
taminen käytännössä ei aseta aiheeseen liittyvää asiakasryhmää eli lastensuojelun sijais-
huollon yksikössä asuvia nuoria negatiiviseen valoon. Toisaalta käsittelemme opinnäyte-
työssämme nuoria päihteidenkäyttäjinä sekä rikollisuuteen liitettyinä, mikä saattaa luoda
negatiivista sävyä aiheen ympärille samalla korostaen osallisuuden merkitystä, jotta kysei-
siltä syrjäytymisen lieveilmiöiltä vältyttäisiin. Haastattelut eivät toteutuneet, joten niihin liitty-
vät eettiset periaatteet, kuten anonymiteetti, ei muodosta opinnäytetyössämme merkittävää
eettistä kysymystä.

Tulevaisuudessa tietopaketti olisi kätevää toteuttaa mobiiliappiksi, jonka avulla nuori pääsisi
tarvittavan tiedon ja avun pariin yhdellä painalluksella. Nuoret kokevat mobiiliappin nyky-
päivänä mahdollisesti helppokäyttöisempänä, kuin tiedon hankkimisen erillisistä oppaista.
Tämä olisi ollut suhteettoman vaativa ja aikaa vievä työ ajatellen opinnäytetyöproses-
siamme ja käytössämme olevaa aikaa. Mobiiliappi-suunnitelma olisi vaatinut myös sellaisen
yhteistyökumppanin, joka olisi voinut toteuttaa ohjelmoimisen. Meidän aikataulumme puit-
teissa se ei ollut mahdollista. Tämä idea on näkemyksemme mukaan pätevä jatkotutkimus-
aihe. Opinnäytetyötämme voisi syventää tuottamalla jatkotutkimus haastatellen kohderyh-
mään kuuluvia nuoria ja osallistaen heitä tietopaketin, kuten tietopaketti-mobiiliappin luomi-
seen.

Lähteet

Arnett, Jeffrey 2000. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologists* 5/2000.

Haapakangas, Kimmo. 2020 Nuorten rikollisuus on laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia Viitattu 29.5.2021. Saatavilla <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuorista-tekee-yha-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/>

Helne, Tuula. Syrjäytyneiden yhteiskunta. 2002. Viitattu 20.5.2021. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/13240/abstract_fi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hilli P, Sthål T, Merikukka M & Ristikari T. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. 2017. 663-674. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017121455844>

Kauppinen, Juulia. 2021 Nuorisoriikollisuus on vähentynyt pitkään, mutta viime vuonna vakavin väkivaltarikollisuus lisääntyi — poliisi: ”Toistaiseksi suhtautuisin edellisvuoden piikkiin poikkeusolojen seurauksena” Viitattu 29.5.2021. Saatavilla <https://www.riku.fi/nuorisoriikollisuus-on-vahentynyt-pitkaan-mutta-viime-vuonna-vakavin-vakivaltarikollisuus-lisaantyi-poliisi-toistaiseksi-suhtautuisin-edellisvuoden-piikkiin-poikkeusolojen-seurauks/>

Kiilakoski, T., Gretscher, A. ja Nivala, E. (2012) Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa: Anu Gretscher & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118, 9–34.

Koordinaatti. Viitattu 20.5.2021. Saatavilla <https://www.koordinaatti.fi/fi/koordinaatti/osaamiskeskukset/osallisuuden-osaamiskeskus>

Käypähoito. Sosiaalihuolto, lastensuojelu ja perheiden tuki Viitattu 28.5.2021. Saatavilla <https://www.kaypahoito.fi/nix02616>

Laine & Pietilä. 2020 Sekaisin -Päihteet lastensuojelulaitoksessa. <https://osaamistasijaishuoltoon.fi/sekaisin-paihteet-lastensuojelulaitoksessa/>

Lehtinen, Anna-Riitta & Leskinen, Johanna 2005. Young consumers' credit-based lifestyles and payment problems. *TemaNord* 2005:512. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Martin, Allen & Oliva, Juan Carlos 2001. Teaching children about money. Applications of social learning and cognitive learning developmental theories. *Journal of Family and Consumer Sciences* 2/2001.

- Nivala, E. ja Rynnänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* (14), 9–41.
- Nuortenakatemia. Viitattu 20.5.2021. Saatavilla <https://www.nuortenakatemia.fi/hankkeet/osallisuuden-osaamiskeskus/>
- Nuoretjaosallisuus. 2021. Viitattu 20.5.2021. Saatavilla <https://nuoretjaosallisuus.fi/>
- Nuoretjaosallisuus 2021. Tietoa osallisuudesta. Viitattu 30.5.2021. Saatavilla <https://nuoretjaosallisuus.fi/tietoa-osallisuudesta/>
- Opinkirjo. Viitattu 20.5.2021. Saatavilla <https://opinkirjo.fi/toiminta/hankkeet-ja-verkostot/osallisuuden-osaamiskeskus/>
- Peura-Kapanen L. 2014. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Viitattu 21.5.2021. Saatavilla https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_012.html?s=0
- Pukkio, S & Hoikkala, S. 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. (toim.) Pukkio, S & Hipp, T. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki. 15.
- Raijas, Anu 2012. Lapsuudenkodin vaikutus perheen taloudelliseen päätöksentekoon. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012.
- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat. Teoksessa *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa*, Era (toim.) Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 29.5.2021. Saatavilla <http://publications.theseus.fi/handle/10024/64153>
- Rantala, Kati 2012. Vippikierteen muotokuva. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia <http://www.optula.om.fi/1330603270334>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 27.5.2021. Saatavilla <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>
- Sosiaali- ja terveys ministeriö. 2021 Osallisuuden edistäminen Viitattu 27.5.2021. Saatavilla <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>
- Suomen Asiakastieto. 2013. Nuorista aikuisista yli 11 prosentilla on maksuhäiriömerkintä. *Lehdistötiedote* 12.4.2013. Viitattu 29.5.2021
- Suomen Mielenterveys ry. 2021. Lasten ja nuorten päihdehoito. Viitattu 30.5.2021. Saatavilla <https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%A4toiminta/mielenterveysosaaminen/nuoren-mielen-ensiapu/lasten-ja-nuorten-p%C3%A4ihdehoito>

Terveyskylä Rutiineista rytmiä. 2019. Viitattu 29.5.2021. Saatavilla <https://www.terveyskyla.fi/lastentalo/tietoa-lasten-sairauksista/lasten-painonhallinta/tuntuuko-muutos-vaikealta/rutiineista-rytmi%C3%A4>

THL. Lastensuojelunkäsikirja. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 20.5.2021. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL. Lastensuojelunkäsikirja. Jälkihuolto. Viitattu 21.5.2021. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL. Lastensuojelun käsikirja Lastenkoti, nuorisokoti. Viitattu 27.5.2021 Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Thomas, N. (2007) Towards a Theory of Children's Participation. International Journal of Children's Rights

Thuneberg, Mikko & Koivukangas, Paula & Vesanen, Maria 2011. Tykkää taloudesta! Tutkimus nuorista ja taloudesta. Teoksessa: Katja Lauren (toim.) Tykkää taloudesta! Linkki nuorten talousosaamiseen. Nuorisofoorumi 2011. Taloudellinen tiedotustoimisto. Helsinki: TAT-ryhmä – Taloudellinen tiedotustoimisto ry.

Liite 1:

Tietopaketti nuoren itsenäistymiseen

Saate sanat:

Kohti vapautta; tai siis itsenäistymistä ja omaa rauhaa ja kämppää!

Vapaudella ja omassa asunnossa asumisella on hintansa. Mahtavinta on kuitenkin mahdollisuus olla ja tehdä mitä haluaa.

Jotta kivaa riittää, niin on hyvä muistaa muutama pakollinen juttu, mistä on huolehdittava. Välttämättömät asiat pitää hoitaa, niin jää aikaa ja rahaa muuhunkin. Ruoka, vuokra, puhelin- ja nettilasku, sähkölasku ja sanoinko jo ruoka? Ne ovat asioita millä tulee toimeen.

Tärkeää on myös tietää, ettei oma asunto tarkoita, että on aivan yksin tai etteikö apua saisi tai ettei sitä voisi pyytää. Apua ja tukea on tarjolla monessa muodossa; aikuiset, sosiaalihuolto, kaverit, järjestöt... kaikkialla.

Ohessa on tärkeitä linkkejä, mistä löytyy apua lähes kaikkeen. Ennakointi ja avun pyytäminen ajoissa on tärkeää itsenäistymisessä, mutta apua saa pyytää milloin vain. tärkeää on, että pyytää apua, kun sitä tarvitsee. Harvoin sitä tullaan tarjoamaan; jos tullaan, niin ota ihmeessä apu vastaan. Oli kyseessä sitten mummon leipomat pullat tai entisen omaohjaajan siivousapu, tai ihan mikä vain.

Vaikka aina ei jaksa, ikäviä asioita ei kannata jättää taakseen, sillä löydät ne edestäsi vielä suurempina. Hyödyntäessäsi kaikkea sinulle opetettua ja sinun oppimaasi, huomaat kyllä niiden asioiden tarkoituksen. Nuku, syö, peseydy! Sen lisäksi tapaa ihmisiä, liiku ja nauti. Tietysti opiskeluiden hoitaminen takaa hyvän työpaikan ja sitä kautta saat tilillekin rahaa. Rahalla taas saat ylläpidettyä elämässä tarpeellisia asioita sekä kaikenlaista muuta kivaa.

Koeta välttää isoja ylilyöntejä ja hölmöilyjä, ne vaikuttavat monesti elämään pitkän aikaa, kuten luottohäiriömerkinnät, luottotietojen menettäminen, rikosrekisterit ja sakot. Ole oma itsesi. Sillä pääset pitkälle.

Linkkivinkit:

Kelasta voit hakea erilaisia taloudellisia tukia. Jotta voit hakea tukea, sinun pitää kirjautua Kelan sivuille verkkopankkitunnuksillasi:

[Kela – toimeentulotuki](#)

[Kela - asumistuki](#)

Te-toimistossa eli työ- ja elinkeinotoimistossa voit ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja voit saada ehdotuksia työpaikoista. Täältä voit myös hakea työttömyyskorvausta. [TE-palvelut](#)

[Vuokrattavia asuntoja opiskelijalle](#) - Opiskelijalle tarjolla olevia vuokra-asuntoja.

[Opiskelija asunnot](#) - Opiskelijalle suunnattuja asumisratkaisuja

[Reseptejä](#) - Marttojen tarjoamia ruokavinkkejä

[Martat](#) - Vinkkejä kodinhoitoon. Mm. Pyykinpesu & siivous.

[Reseptejä](#) - Kotikokkien ruokaohjeita

[Rikosuhripäivystys](#) - Jos olet joutunut rikoksen uhriksi tai olet epävarma asiasta.

Voit pyytää sosiaalityöntekijältäsi itsellesi [tukihenkilöä](#).

[Nuortenpuhelin](#) - Voi ottaa yhteyttä matalalla kynnyksellä

[Kriisipuhelin](#) - Apua hädän hetkellä

[Ankkuri](#) - Apua rikosasioihin

[Arjenhallintaa](#) - Apua oman arjen pyörittämiseen

[Apua CV:n tekemiseen](#) - Vinkkejä kuinka luot hyvän CV:N

[Apua päihteiden lopettamiseen](#) - Apua myös nimettömästi

[Apua peliongelmiin](#) - Apua myös nimettömästi, pyydä ajoissa!

[Apua asumiseen liittyvissä asioissa](#) - Kenelle soitat, jos putket vuotaa?

[Apua talouden hallintaan](#) - Paljon hyviä vinkkejä raha-asioihin!

[Muuttoilmoitus](#) - Täällä teet postille ja maistraattiin muuttoilmoituksen.

[Ohjaamo](#) - Saat Ohjaamosta apua kaikenlaisiin ongelmiin. He auttavat esimerkiksi tukihakemusten täyttämässä ja työn hakemisessa.

[Nuortenlinkki](#) - Tietoa päihteistä, päihteettömyydestä ja muista nuoruuden haasteista.

[Omakanta](#) - Omakannassa näet omat terveystietosi ja lääkeresptisi. Täällä voit pyytää reseptin uusimista sekä tallentaa elinluovutus- ja hoitotahdon.

[Hyvis](#) - Täältä löydät kuntasi hyvinvointipalvelut

Apua tylsyyteen; ruutu, mtv, areena, youtube, tai pelit ja sovellukset.